

BOLA SHAXSINI RIVOJLANTIRISHDA MUSIQIY TARBIYANING AHAMIYATI. BOLALARDA MUSIQIY MADANIYAT ASOSINI SHAKLLANTIRISH

Gaziyev Jobirxon Jo'raxonovich

Namangan davlat pedagogika institute ART pedagogikasi kafedrası dotsenti,

Abdulxamidova Odina Alisher qizi

Namangan davlat pedagogika institute Aniq va tabiiy fanlar fakulteti MUS-AU-24 talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishda musiqiy tarbiyaning o'рни va ahamiyati yoritilgan. Musiqaning bolalarning aqliy, estetik, ma'naviy va ijtimoiy kamolotiga ta'siri ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Shuningdek, bolalarda musiqiy madaniyat asosini shakllantirish jarayoni, milliy musiqiy merosning tarbiyaviy imkoniyatlari, musiqiy faoliyat turlarining (tinglash, kuylash, ritmik harakat, ijodkorlik) ahamiyati ochib berilgan. Maqolada musiqiy tarbiya orqali bolalarda estetik did, emotsional sezgirlik, ijodiy tafakkur va jamoaviylik ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *Musiqiy tarbiya, bola shaxsi, musiqiy madaniyat, estetik rivojlanish, ijodiy tafakkur, maktabgacha ta'lim.*

Bola shaxsini rivojlantirishda musiqiy tarbiyaning ahamiyati beqiyosdir, chunki musiqa inson ruhiyatiga bevosita ta'sir etadigan, uning ichki dunyosini boyitadigan va estetik didini shakllantiradigan kuchli tarbiyaviy vositadir.

Maktabgacha yosh davri bolaning hissiy, aqliy va ijtimoiy rivojlanishida eng muhim bosqich hisoblanadi, aynan shu davrda berilgan musiqiy tarbiya kelajakdagi shaxs kamolotiga mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi. Musiqa bolaning nafaqat eshitish qobiliyatini, balki tafakkurini, xotirasini, tasavvurini va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Shu bois bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida musiqiy tarbiyaga alohida e'tibor qaratilmoqda va bu jarayon O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tomonidan belgilangan davlat talablari asosida amalga oshirilmoqda. Musiqiy tarbiya jarayonida bola tovush baland-pastligini, tez va sekin ohanglarni, ritm va tempni farqlashni o'rganadi, bu esa uning idrok jarayonlarini yanada faollashtiradi va sezgi organlarini takomillashtiradi. Musiqa orqali bola atrof-muhitni yanada nozikroq his qiladi, go'zallikni anglaydi va o'z his-tuyg'ularini ifodalashni o'rganadi.

Bola shaxsining har tomonlama rivojlanishida musiqaning roli shundaki, u bolada intizom, diqqat, eslab qolish va takrorlash ko'nikmalarini shakllantiradi, qo'shiq yodlash jarayoni xotirani mustahkamlaydi, musiqaga mos harakat qilish esa koordinatsiya va jismoniy faollikni oshiradi. Musiqiy tarbiya bolalarda ijobiy emotsional holatni yuzaga keltiradi, ular qo'shiq kuylash yoki raqs tushish orqali o'z quvonchini namoyon etadi, bu esa ruhiy barqarorlikni ta'minlaydi va stressni kamaytiradi.

Bolalarda musiqiy madaniyat asosini shakllantirish deganda, ularga musiqani tinglash, tushunish, baholash va undan zavq olish ko'nikmalarini berish tushuniladi, ya'ni bola nafaqat qo'shiq kuylaydi, balki uning mazmunini anglaydi, ohangdagi kayfiyatni his qiladi va musiqaga

nisbatan ongli munosabat bildiradi. Musiqiy madaniyatni shakllantirish jarayonida milliy qadriyatlar alohida o'rin tutadi, chunki milliy kuy-qo'shiqlar orqali bolalarda vatanparvarlik, milliy g'urur va an'analarga hurmat tuyg'usi rivojlanadi. Masalan, o'zbek milliy musiqasining noyob namunasi bo'lgan Shashmaqom ohanglari bolalarda nafis did va chuqur musiqiy idrokni tarbiyalaydi, albatta bu yoshga mos va soddalashtirilgan shaklda amalga oshiriladi. Musiqiy tarbiya jarayonida bolalar turli cholg'u asboblari bilan tanishadi, ularning tovush xususiyatlarini farqlashni o'rganadi, bu esa eshitish madaniyatini rivojlantiradi va musiqaga qiziqishni oshiradi. Bola biror kuy yoki qo'shiqni tinglaganda undagi kayfiyatni aniqlashga harakat qiladi, quvnoq, sokin yoki tantanavor ohanglarni ajratadi, bu esa uning emotsional tafakkurini boyitadi.

Musika shuningdek bolalarning nutq rivojiga ham katta ta'sir ko'rsatadi, chunki qo'shiqlar matnini to'g'ri talaffuz qilish, ritmga mos aytish jarayonida artikulyatsiya apparati faollashadi va lug'at boyligi ortadi. Musiqiy o'yinlar esa bolalarda jamoaviylik, hamkorlik va o'zaro hurmat tuyg'ularini shakllantiradi, birgalikda kuylash yoki raqsga tushish jarayonida ular bir-birini tinglashni va moslashishni o'rganadi. Musiqiy tarbiya bolaning estetik didini shakllantiradi, u go'zal ohangni oddiy shovqindan farqlay boshlaydi, sifatli ijroni baholashga harakat qiladi va bu jarayon uning umumiy madaniy saviyasini oshiradi. Bolalarda musiqiy madaniyat asosini shakllantirishda muntazamlik va izchillik muhim ahamiyatga ega, ya'ni musiqiy mashg'ulotlar tizimli ravishda olib borilishi, tinglash, kuylash, harakat va ijodiy faoliyat bir-biri bilan uyg'unlashgan holda tashkil etilishi lozim.

Musika mashg'ulotlarida bolalarga mustaqil ijod qilish imkoniyati berilishi ham muhimdir, masalan, oddiy ritmni o'ylab topish, qo'shiq matniga mos harakat yaratish yoki tasviriy faoliyat orqali musiqani ifodalash bolalarning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda musiqiy tarbiya integratsiyalashgan tarzda olib boriladi, ya'ni musika boshqa fanlar bilan bog'lanadi, masalan, tabiat mavzusini o'rganishda tabiat haqidagi qo'shiqlar kuylanadi yoki ertak qahramonlariga mos musiqalar tinglanadi, bu esa bolalarning bilimini mustahkamlaydi. Musiqiy madaniyatni shakllantirish jarayonida otalarning bilan hamkorlik ham muhim ahamiyatga ega, chunki bola uy sharoitida ham sifatli musiqalarni tinglashi, milliy qo'shiqlar bilan tanishishi va oilaviy bayramlarda faol ishtirok etishi orqali musiqaga bo'lgan munosabatini mustahkamlaydi.

Bola shaxsini rivojlantirishda musiqaning tarbiyaviy ahamiyati shundaki, u bolada sabr-toqat, diqqatni jamlash va mehnatsevarlik kabi sifatlarni shakllantiradi, qo'shiqni mukammal ijro etish yoki raqs harakatini to'g'ri bajarish uchun muntazam mashq qilish talab etiladi, bu esa irodaviy sifatlarni rivojlantiradi. Musika orqali bola o'z ichki kechinmalarini ifodalash imkoniga ega bo'ladi, bu esa uning psixologik holatini barqarorlashtiradi va o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Shuningdek, musiqiy tarbiya bolalarning milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmatini kuchaytiradi, ular turli xalqlarning kuy-qo'shiqlari bilan tanishish orqali madaniy xilma-xillikni anglaydi va bag'rikenglik ruhida tarbiyalanadi.

Xulosa qilib aytganda, bola shaxsini rivojlantirishda musiqiy tarbiya muhim omil bo'lib, u bolaning aqliy, estetik, ma'naviy va jismoniy kamolotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, bolalarda musiqiy madaniyat asosini shakllantirish esa ularni kelajakda madaniyatli, didli va ijodkor shaxs bo'lib voyaga yetishiga xizmat qiladi, shuning uchun maktabgacha ta'lim jarayonida musiqaga doimiy va tizimli e'tibor qaratish zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. JURAKHONOVICH, G. J., & KARIMBERDIEVICH, R. K. Renewing the System of the Country and the Role and Significance of Art and Culture in Today's New Level of Modernization in Our Life. JournalNX, 6(05), 7-9.
2. Gaziyeu, J. J. (2021). STYLISTIC FEATURES OF THE WORK OF FRANZ JOSEPH HAYDN. In АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ (pp. 215-217).
3. Gaziyeu, J. J., & Toshmatov, G. O. (2021). Acts credit module system and its implementation activities in higher educational process. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(9), 467-472.
4. Gaziyeu, J. J., & Aliyeva, N. R. (2021). Dmitriy dmitrievich shostakovich life and work. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(10), 1181-1185.
5. Joraxanovich, G. J. (2023). Psychological Factors Of Musical Education. JournalNX, 9(11), 8-10.
6. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MILLIY MUSIQA-XALQ MADANIYATINING MA'NAVIY KO 'ZGUSI. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 8(10), 107-109.
7. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MUSIQA O 'QITUVCHILAR DARSLARDA ILG 'OR TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH KO 'NIKMALARI. SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 8(9), 90-94.
8. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MUSIQA SAVODXONLIGI TUSHUNCHASI. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 3(36), 220-224.
9. Qodir o'g'li, M. S. (2025). INNOVATION TEXNOLOGIYALAR TUSHUNCHASI. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 3(32), 87-91.
10. Qodir o'g'li, M. S. (2024). INNOVATION TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING MUSIQA TALIMIDA QO'LLANILISHI. SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH, 3(28), 68-71.
11. Qodir o'g'li, M. S. (2025). MILLIY MUSIQA-XALQ MADANIYATINING MA'NAVIY KO 'ZGUSI. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 8(10), 107-109.
12. Sobirova, M. (2020). The role of the family in the development of the integration process in science and education. JournalNX, 1137-1142.